

Secde sûresinin ilk âyetleri

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 340; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecvûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, I, 684-685; V, 40 (nâşirlerin notu); Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, III, 370; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidi'z-zâf ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 719; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (nşr. M. Ahmed el-Emed – Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XXI, 155-156; Elmallı, *Hak Dini*, V, 3856; M. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, Beyrut 1420/2000, XXI, 138-140; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü süveri'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 283-292; Seyyid Muhammed Hüseyîni – Mahbûbe Müezzîni, "Süre-i Secde", *DMT*, IX, 365-366.

BEKİR TOPALOĞLU

SECI

(السج)

Nesir içindeki kafiye.

gününde kimsenin zoraki imanının fayda sağlamayacağını belirtmesi ve, "Sen ey peygamber, onları kendi hallerine bırak ve geleceği bekle, zaten onların da beklemekten başka yapacağı bir şey yoktur" cümlesiyi sona erer (âyet: 23-30).

Müşriklere ve onların inatçı ileri gelenlerine sözle anlatılacak hemen her şeyin söylendiği bir dönemde nâzil olan Secde sûresi gerçeklere açık olan zihinleri ve kalpleri etkileyecek mesajlar içermektedir. Bu mesajlar müminlere mânevî güç verdiği gibi vicdanları kararlı insanlara karşı aynı mücadeleli tekrar etmek yerine İslâm'ın güzelliklerini başka ortamlara taşıma bilincini uyandırmıştır. Nitekim kısa bir zaman sonra Cenâb-ı Hak'tan Medine'ye hicret izni gelmiştir.

Secde sûresi Hz. Peygamber'e İncil mukabilinde verilen sûrelerden (mesânî) biridir. Resûlullah'ın gece uyumadan önce Secde ve Mülk sûrelerini (*Müsned*, III, 340; Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 9; Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 19), diğer bir rivayette ise cuma gününün sabah namazında Secde ve İnsân sûrelerini (Buhârî, "Cum'a", 10; Müslim, "Cum'a", 64-66; krş. İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 283-292) okuduğu nakledilmiştir. Bazı tefsir kitaplarında yer alan, "Secde ve Mülk sûrelerini okuyan kimseye Kadir gecesini ihya etmiş gibi sevap verilir"; "Secde sûresini okuyan kimsenin evine üç gün süreyle şeytan giremez" meâlindeki hadislerin (Zemahşerî, V, 40; Beyzâvî, III, 370) sıhhati tesbit edilememiştir (Zemahşerî, I, 684-685 [nâşirlerin notu]; Muhammed et-Trablusî, II, 719). Süleyman Aktaş *Secde Sûresinin Eğitim Açısından Yorumu* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamış (1991, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kamerüzzaman İbrâhim Ali de *Tefsîru sûreti's-Secde dirâsât tahlîliyye* isimli bir çalışma yapmıştır (Kahire 1413/1992).

Sözlükte sec' "güvercin, kumru vb. kuşların sonlarda aynı ses ögesini tekrar ederek ötmesi, dışı devenin tek düze ve uzun sesler çıkararak inlemesi, iki şeyin doğrudan doğruş günleşerek birbirine denk ve benzer hale gelmesi" mânalarına gelir. Terim olarak "daha çok nesir halindeki metinlerde ifade bölüklerinin (fıkra) sonlarının aynı kafiye veya aynı vezinde ya da her ikisinde aynı olması" diye tanımlanır. Nesirde seci şiirdeki kafiyyeye tekabül eder.

Seci terimi Câhiliye döneminden beri bilinmekte olup günümüze kadar anlam değişikliğine uğramamıştır. Lafızları güzelleştirmeye yönelik edebî (bed'î) sanatlardan olan seci üslubu Câhiliye ve erken İslâm devirlerinde özellikle hitabe, vasiyet, hikmetli sözler ve dokunaklı öğütler (hikemiyat, mevâiz), zarif sözler (nevâdir) vb. edebî türlerin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Kus b. Sâide'nin Ukâz panayırında irat ettiği ve bir peygamberin gelme vaktinin yakınlaştığını haber verdiği meşhur hitabesinde görüldüğü gibi Câhiliye döneminde seci genellikle zorlama ve yapmacıktan uzak, tabii bir şekilde gerçekleştiriliyordu. Kâhinlerin secili sözlerinde ise zorlama ve sunîlik mevcuttu. Nitekim bu tür secili sözlerle konuşan bir sahâbîyi Resûl-i Ekrem menetmiştir (Buhârî, "Tıb", 46; Müslim, "Kasâme", 36-38). İslâm'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan yalancı peygamberlerin secili sözlerinde de bu tür zorlamalar görülür. Abbâsîler devrinde iyice yaygınlaşan seci üslubu IV. (X.) yüzyılın ortalarına kadar tabiiliğini koruyabilmiştir. Bu dönemden itibaren bir taraftan ana dili Arapça olmayan müslüman unsurların Araplar'la karşılaşması neticesinde dil se-

likasının bozulması, diğer taraftan lafzî sanatları kelime oyunu haline dönüştüren aşırılık sonucunda sunî seciler hâkim olmaya başlamıştır (Besyûnî Abdülfettâh Besyûnî, s. 179). Bununla birlikte edebî nesir yazarları arasında seciyi çok kullandığı halde tabiiliği bozmayanlar da vardı. Bunların başında Ebû İshak es-Sâbî ve Ebû'l-Fazl İbnü'l-Amîd gelir. Abdülhamîd b. Yahyâ, İbnü'l-Mukaffa', Câhiz gibi müelliflerin nesirlerinde ise seci azdır.

Âlimler, Hz. Peygamber'in yukarıda geçen hadisine dayalı olarak seci'nin dinî açıdan mübah olup olmadığı, Kur'an'da seci üslubunu yansıtan âyet sonlarındaki fâsılalara seci adının verilip verilemeyeceği konularında farklı görüşler ileri sürmüştür. Bâkîllânî, Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'ye uyararak Kur'an'da seci olamayacağını savunmuştur. Onun anlayışına göre Kur'an'da seci olsaydı Araplar'ın kullandıkları üslûplara karşı meydan okuyamaz, neticede i'câz durumu gerçekleşmezdi (*I'câzû'l-Kur'ân*, s. 86). Muhtemelen Bâkîllânî'yi bu kanaate sevkeden en önemli husus, onun zamanında seci'nin, anlamı gölgede bırakarak sözün temel amacı haline gelmesi, mânaların secileri sürükleyeceği yerde uygulamanın tabiiliğini yitirecek anlamın seciye uyar duruma gelmesidir. Bu sebeple olmalıdır ki Rummânî, Kur'ânî fâsılanın belâgat, seci'nin, ise bir kusur olduğunu söylemiştir (İbn Sinân el-Hafâcî, s. 172). Ebû Hilâl el-Askerî, İbn Sinân el-Hafâcî, Abdülkâhîr el-Cürçânî, Ziyâeddin İbnü'l-Esîr ve Bedreddin ez-Zerkeşî gibi belâgat otoriteleri sözün temel amacı haline dönüştürülmemiş olan, mânalara tâbi olarak doğal bir şekilde sözü süsleyen nitelikteki seci ve cinası makbul saymışlardır. Arap belâgatının gerileme devirlerinde başta cinasla seci olmak üzere lafzî süslerin yaygın ve ifrat derecede olduğu gerekçesiyle genellikle seciye karşı olumsuz tavır sergileyenler de olmuştur (Besyûnî Abdülfettâh Besyûnî, s. 180).

Secie olumlu yaklaşmaların başında Câhiz, İbn Vehb el-Kâtib, Ebû Hilâl el-Askerî, İbn Sinân el-Hafâcî, Kelâî ve Ziyâeddin İbnü'l-Esîr gibi edebiyat ve belâgat ustaları gelir. Bunlara ve belâgat âlimlerinin çoğuna göre Hz. Peygamber'in seci yasağı mutlak değil kâhin secilerine yöneliktir. Bunun sebebi kâhin secilerinin çoğunun zorlama ve yapmacık olması (Ebû Hilâl el-Askerî, s. 286), muhteva bakımından İslâm öğretileriyle çelişmesi, söz konusu yasaklayıcı hadisin söylendiği dönemin Câhiliye devrine yakın olması dolayısıyla sahâbîlerin inanç, düşünce ve davranışlarında Câ-

hiliye kalıntılarının devam etmesi gibi hususlardır. Câhiz'in ifadesiyle bugün illet ortadan kalktığına göre yasak da kalkmış olmalıdır; nitekim Hulefâ-yi Râşidîn, huzurlarında secili konuşan hatipleri menetmemiştir (*el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 289-290). Kur'an ve hadislerle sahâbe sözlere tabii secilerle doludur. Ayrıca Resûl'ül Ekrem, birçok hadisinde seciye uyması için kelimenin morfolojik yapısında değişiklik yapmıştır. "أعوذ بكلمات الله التامة من شر كل سامة ومن كل عين لامة" hadisinde (Buhârî, "Enbiyâ", 10; Tirmizî, "Tıb", 18; krş. Mecdüddin İbnü'l-Esîr, IV, 555) "لامة" kelimesinin aslında "لمة" olması gerekirken seciye uygun düşsün diye "لامة"ye dönüştürülmüştür. Aynı şekilde "له مهرة مأمورة أوسكة مأبورة" hadisinde (*Müsned*, III, 468; krş. Mecdüddin İbnü'l-Esîr, I, 163) "مؤمرة"yi "مأمورة"ye dönüştürmüştür. Yine "إرجعي مأزورات، غير مأجورات" hadisinde (İbn Mâce, "Cenâ'iz", 50; Mecdüddin İbnü'l-Esîr, V, 392) "موزورات" kelimesinin "مأزورات" olarak değiştirilmesi böyledir. Kur'an'da neredeyse secisiz (fâsılasız) sûre bulunmadığı gibi hadislerdeki benzer tasarrufların Kur'an'da da görülmesi secinin edebî ve etkili ifadenin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu kanıtlamaktadır. "والضحى واللبليل إذا سجي، ماودعك ربك وما قلى" âyetlerinde (ed-Duhâ 93/1-3) seciye riayet için "قلى" kelimesinin "قلا" şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Yine "قواريرا، قواريرا" kelimeleri (el-İnsân 76/15-16) gayri munсарif olarak tenvin almaması gerekirken bazı kiraatlerde seciye riayet etmek için bu gramer kuralına uyulmamıştır (İbn Sinân el-Hafâcî, s. 176; Bennâ, s. 429).

Belâgat âlimlerinin çoğu Kur'an'daki seci üslûbuna seci adının verilmesinde sakınca görmezken tefsir âlimleriyle bazı belâgatçılar, Kur'an'ı beşer kelâmından ayırmak amacıyla "kuş sesi" anlamındaki bir kökten türeyen seci kelimesinin yerine fâsıla terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Bir yoruma göre şu âyet fâsıla terimine işaret etmekte ve secinin edebî ve etkili anlatımda önemli bir süsleme unsuru olduğunu belirtmektedir. "كتاب فصلت آياته" (Fus-silet 41/3), "Âyetleri inci ve mücevher dizileri arasına eşit aralıklarla yerleştirilmiş büyük, değerli ve gösterişli mücevherlerle (fâsılalar) süslenmiş bir gerdanlık misali olan kitap." Edebî literatürde bu tür gerdanlığa "ıkd mufassal" denilir.

Güzel secinin şartlarının başında tabiielik geldiğinden secili kelimelerin sunılık ve zorlamadan uzak, kendi seyirinde yerine oturmuş olması önemlidir. Seciini bizzat amaç değil anlamı güzel bir lafız kalıbı için de sunmayı hedefleyen bir araç olması, bu

sebeple lafızların mânalara tâbi olması, yine lafızların anlam bakımından geniş ve güzel, tınısı hoş olan kelimelerden seçilmesi ve mükemmele yakın bir âhenk içinde dizilerek terkip edilmesi, ardarda gelen iki secili ifadenin aynı anlama gelecek biçimde birbirinin tekrarı olmaması da güzel secin şartlarından kabul edilmiştir. Ancak birbirini izleyen iki seci cümlesinden ikincisi birinciyi pekiştirir ve anlamını daha çok açıklar nitelikteyse bu, ritnâb çeşidi olarak belâgi bir güzellik sayılmıştır. Bu tür Kur'an'da çok rastlanan üslûp özelliklerinden biridir. Fakat ikinci seci birinciyi bir yarar sağlamayıp kuru tekrardan ibaretse gereksiz uzatma (tatvîl) olduğundan hoş karşılanmamıştır (Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, I, 198; İbn Ebû'l-Hadîd, IV, 179). Ayrıca secide itidalî muhafaza etmek, aşırılığa kaçarak bıktırmamak, Kur'an'da olduğu gibi sözleri bazan secili, bazan secisiz olarak sürdürmek de secinin edebî vasfını muhafaza etme hususunda önemli bir şarttır (İbn Sinân el-Hafâcî, s. 174). Bu şartları taşıyan secili sözler gönüllere işler, büyü etkisi yapar, âhengiyle kulaklara huzur, ruhlara coşku verir. Secili bir sözde bölüm sonlarının sükûn ve vakf ile okunması gerekir. Aksi takdirde farklı i'rab hareketleri seciyi bozabilir. Seci aynı harflerin tekrarı ile olduğu gibi mahreç veya sıfat bakımından birbirine yakın olan harflerin tekrarıyla da gerçekleşebilir. Nitekim Fâtiha sûresinin seci sistemi nün ve mîm harfleri üzerine kurulmuştur.

Bölümlerinin uzunluk bakımından eşit veya farklı oluşuna göre seci beş kısma ayrılır. En güzel secili söz bölümleri birbirine eşit ve denk olандır: "في سدر مخصود، وظل ممدود" (el-Vâkıa 56/28-30); "فأما اليتيم فلا تقهر، وأما السائل فلا تنهر" (ed-Duhâ 93/9-10) gibi. Bunun ikinci bölümü birincisinden az uzun olan türü de güzeldir: "والنجم إذا هوى، ما ضل صاحبكم وما غوى" (en-Necm 53/1-2) gibi. Üçüncü fıkrası bir ve ikincisinden az uzun olan türü de makbul sayılmıştır "خذوه فغلوه، ثم الجحيم صلوه ثم في خذوه فغلوه، سلسلة ذرعها سبعون ذراعا فاسلكوه" (el-Hâkka 69/30-32) gibi. Asr sûresinde son iki nevi birleşmiştir (Hatîb el-Kazvîni, s. 548). Secili ifadenin ikinci fıkrası birinciden az kısa olan türü de beğenilmiştir, Fîl sûresinin seci düzenine olduğu gibi (Besyûnî Abdülfettâh Besyûnî, s. 176). Güzel sayılmayan seci ise ikinci fıkrasının birincisinden çok uzun veya çok kısa olандır. Çok uzun olması halinde aynı kafiyeyi taşıyan fâsıla uzakta kalacağından ses armonisi bozulup işitme zevki ortadan kalkar. Çok kısa olması durumunda uzun bir bölümün ar-

dından dengesiz ve beklenmedik güdük bir bölümün gelmesi hoş karşılanmaz.

Seci ayrıca bölümlerinin uzunluğu-kısalığı açısından kısa, orta ve uzun olmak üzere üçe ayrılmıştır. Yaklaşık olarak her bölümdeki kelime sayısı iki-dört arasında ise kısa, beş-on arasında ise orta, on bir ve daha fazla ise uzun seci kabul edilmiştir. Secide bölümleri oluşturan kelimeler ne kadar azsa seci o ölçüde güzel olur. Çünkü aynı veya benzer seslere sahip olan fâsılların yakından tekrarı sözün armoni ve müzikalitesini arttırarak kulağa hoş bir ses, ruha huzur, nefse coşku verir. Bu bakımdan en güzel secili söz bölümleri ikişer kelimeden oluşan kısa seci formunda görülür. Mürselât, Müddessir, Necm ve Kamer sûrelerinin baş taraflarındaki âyetler bunun örneklerini teşkil eder. Başta Harîrî'ninki olmak üzere "makâmât" türü eserler bu tür secinin güzel örnekleriyle doludur.

Fâsılları arasında vezin ve kafiye (revî) birliğinin bulunup bulunmaması bakımından seciler hâfî, âtîl (müzdevic, mütevâzin), mütemâsil (mümâsil), musarra', mütevazi (müvazi), mutarraff, müşattar ve murassa' kısımlarına ayrılır. Bölüm sonlarındaki fâsıla kelimeleri aynı vezinde ve kafiyede ise hâfî (süslü) seci adı verilir, çünkü vezin ve kafiye birliği söze ilâve güzellik katmaktadır. Fâsıla kelimeleri arasında kafiye birliği bulunmayıp yalnız vezin birliği varsa âtîl (süssüz / yalın) seci adını alır; Gâşiye sûresinin 15 ve 16. âyetlerindeki "masfûfeh-mebsûseh" gibi. Bu tür daha tabii ve rahat olduğundan birçok edip ve yazar tarafından tercih edilmiştir. Mütemâsil secide bölümlerdeki iki ve daha fazla mukabil kelime yalnız aynı vezinde olur: Sâffât sûresinin 117-118. âyetlerinde "kitâb-sırât", "müstebîn-müstakîm" kelimelerinde görüldüğü gibi. Bölümlerde birden çok mukabil kelime arasında vezin ve kafiye birliği varsa musarra' seci adını alır: Âdiyât sûresinin 1-2, 4-5. âyetlerinde "âdiyât-mûriyât", "dabhan-kadhan" ve "eservevasatne", "nak'an-cem'an" kelimeleri, ayrıca İnfîtâr sûresinin 13-14. âyetlerinde "ebrâr-füccâr, naîm-cahîm" kelimeleri gibi. Sadece iki fâsılda vezin-kafiye birliği varsa mütevazi seci adı verilir: Gâşiye sûresinin 13-14. âyetlerinde "merfûah-mevdûah" kelimeleri gibi. Mutarraff secide fâsıllarda vezin değil sadece kafiye birliği olur. Nûh sûresinin 13-14. âyetlerinde "vakâren-atvâren" kelimeleri gibi. Şiire has olan müşattar secide beytin her mısraında iki kafiyedeş seci bulunur: Ebû Temmâm'ın "تدبير معتصم بالله منتقم، لله مر تقب، في الله مر تعب" beytinde "mu'tasim-müntakim", "mürta-

küb-mürteğib” kelimeleri gibi. Bir beyitte mısraların son kelimeleriyle (aruz ve darb) sesdeş olan ara (iç) kafiyelerin bulunması şiirdeki mûsiki etkisini ve âhengi arttırır. Beyti meydana getiren mısraların son kelimelerinin secii olmasına “tarsî”, böyle şiire “murassa” adı verilir. Arap edebiyatında planlı kasidelerin ilk beyitleriyle bir temadan diğerine geçiş yapılan beyitlerin murassa’ olması gerekir (bk. TARSÎ).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 468; Mecdüddin İbnü'l-Esir, *en-Nihâye fi ğaribi'l-hadis ve'l-eser* (nşr. Mahmûd M. et-Tanâhî – Tâhir Ahmed ez-Zâvî), Beyrut 1399/1979, I, 163; IV, 555; V, 392; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1367/1948, I, 289-290; İbn Vehb, *el-Burhân fi vücûhi'l-beyân* (nşr. Ahmed Matlûb – Hadîce el-Hadîsî), Bağdad 1387/1967, s. 209; Kudâme b. Ca'fer, *Nağdû's-sî'r* (nşr. Kemâl Mustafa), Kahire 1963, s. 60; İbn Cinnî, *el-Haşâ'îş* (nşr. M. Ali en-Neccâr), Kahire 1371/1952, I, 216; Ebû Hilâl el-Askerî, *Kitâbü's-Sinâ'ateyn* (nşr. Müffid M. Kumeyha), Beyrut 1404/1984, Kahire 1971, s. 283-290; Bâkîllânî, *İ'câzû'l-Kur'ân* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 86; İbn Sinân el-Hafâcî, *Surrû'l-fesâha*, Beyrut 1402/1982, s. 171-179; Reşîdüddin Vatvât, *Hadâ'îku's-sihr fi dekā'iki's-sî'r* (trc. İbrâhîm Emîn eş-Şevâribî), Kahire 1364/1945, s. 105-106; Kelâî, *İhkâmü şan'ati'l-kelem* (nşr. M. Ridvân ed-Dâye), Beyrut 1966, s. 227-240; Ziyâeddin İbnü'l-Esir, *el-Meseli's-sâ'ir* (nşr. Ahmed Havî – Bedevî Tabâne), Kahire, ts. (Dâru nehdati Mısır), I, 193-279; Abdürrahîm b. Ali b. Şis el-Kureşî, *Me'âlimü'l-kitâbe ve meğânimü'l-işâbe* (nşr. M. Hüseyin Şemseddin), Beyrut 1408/1988, s. 96-97; Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-ülûm* (nşr. Nâîm Zerzûr), Beyrut 1403/1983, s. 431; İbn Ebü'l-Hadîd, *el-Felekû'd-dâ'ir 'ale'l-Meseli's-sâ'ir*, Kahire 1973, IV, 179; Fahreddin er-Râzî, *Nihâyetü'l-icâz fi dirâyeti'l-i'câz*, Kahire 1317, s. 34; Hatîb el-Kazvîni, *el-Elâh* (nşr. M. Abdülmün'im el-Hafâcî), Kahire 1400/1980, s. 547-552; Şürûhu't-Telâhîş, Kahire 1937, s. 445-459; Yahya b. Hamza el-Alevî, *e'l-Tirâzü'l-mutazammîn li-esrâri'l-belâğa*, Beyrut 1402/1982, III, 18-41; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 54; İbn Hicce, *Hizânetü'l-edeb*, Kahire 1304, s. 423-434; Teftâzânî, *el-Mutavvel*, İstanbul 1330, s. 453; Süyûtî, *el-Mu'terekü'l-akrân fi i'câzi'l-Kur'ân* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1973, I, 49-50; İsmâ müddin el-İsferâyîni, *el-Etval*, İstanbul 1284, II, 232; Bennâ, *İthâfû fuzalâ'i'l-beşer* (nşr. Ali M. ed-Dabbâ'), Kahire 1359, s. 429; Abdülğanî İsmâil en-Nablûsî, *Nefehatü'l-ehzâr*, Beyrut 1404/1984, s. 182-183; Besyûni Abdülfettâh Besyûni, *'İlmü'l-bedîf*, Kahire 1408/1987, s. 167-181; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-muşâlahâti'l-belâğiy ve tetavvürühâ*, Beyrut 1996, s. 311-316.

İSMÂİL DURMUŞ

□ TÜRK EDEBİYATI. Arap belâgatına göre bazı farklılıklar gösteren Türk belâgatında seci sanâyi-i bediadan sayılmış, söze güzellik ve süs katan ifadelerden biri kabul edilmiştir. Seciin biri klasik anlayışa göre, diğeri Recâizâde Mahmud Ekrem tarafından yapılmış iki türlü sınıflandırılması vardır. Klasik anlayışta seci mensur

bir sözün son kelimesinin, şiirde ise mısraların son kelimeleri olan ve kafiyesini meydana getiren iki fâsılının tek bir harfte birleşmesi üzerine kurulmuştur: “Kesâfet-i sehâbda letâfet-i şihâbi unutmuştuk” cümlesindeki “kesâfet-letâfet” ve “sehâb-şihâb” arasında seciyi “t” ve “b” harfleri sağlamaktadır. Buna karşılık “hâlemiz” ve “lâlemiz” kelimelerini içeren bir cümlede her iki kelimenin son hecesi olan “le” secii meydana getirir. Klasik anlayışta secii oluşturan kelimeler arasındaki ses benzerliği yönlerinin azlığı veya çokluğu esasına dayalı olmak üzere üç çeşit seci vardır: Yalnız fâsılalar sonundaki harflerin aynı olduğu mu'tarraf seci, fâsılaların vezin bakımından birbirine uygun olduğu mütevazi seci ve cümlelerin iki tarafının sonunda yer alan kelimelerin revî harfinin vezin ve harf sayısı bakımından birbirine uygun olmasıyla gerçekleşen murassa' veya müvazi seci.

Yerlerini esas alarak secileri yeniden tasnif eden Recâizâde Ekrem'e göre iki çeşit seci vardır. Birincisi cümle ve fıkraların arasında olup bir kelime ile birbirine bağlanmayan mutlak secidir. Buna Nâmık Kemal'in şu sözleri örnek verilebilir: “Sevki rüzgâr eczâ-yı vücûdunu târumâr ettiğinden.” Burada secii meydana getiren “rüzgâr” ve “târumâr” kelimelerinin son heceleridir. Bunlardan ikincisinin ardından gelen “ettiğinden” kelimesini rüzgâra bağlamak imkânsız olduğundan seci burada mutlaktır. Mukayyed veya rabtî seci denilen ikincisi cümle ve fıkraların sonunda bulunup aralarında bir kelime ile bağ kurulan şekillerdir. “İlâhî, vâkrf-i keyfiyyet-i hâl ve âlim-i dekâ'ik-i ef'âlsin” cümlesinde “hâl” ile “ef'âl” kelimeleriyle biten cümleler “ve” ile birbirine bağlanmaktadır. Recâizâde ayrıca sebk-i mefsûle uygun ifadelerde görüldüğünü belirttiği mefrûk seciden bahsederek Fuzûlî'den şu örneği verir: “İfrâz-ı girye beş kişiye münhasırdır. Biri Âdem ki behişt firâkından nâlân idi ve biri Ya'kûb ki Yûsuf hicretinden giryân idi ve biri Yûsuf ki Ya'kûb derdinden perîşân idi ...” Seciin tekellüfsüz olması, az ve eşit sayıda kelimelerden meydana gelmesi, bu eşitlik sağlanamazsa ikinci cümlelerin son kısmında yer alan kelimelerin öncekinden az olması gerekir. Seci yapmak için mânanın tekrarı, lafza tâbi olması veya lafza feda edilmesi önemli birer kusurdur.

Belâgat kitaplarında tasrî, müvâzene, mûmâsele, lüzûm-ı mâ lâ yelzem, tarsî gibi seci ile ilgili ve ona bağlı sanatlardan da bahsedilmiştir (Bilgegil, s. 338-341). Seciin şiirdeki örnekleri de bu alt başlıklardan ait olduklarına göre anılır: Yûnus'un,

“Yûsuf'taki hüsn ü cemâl Ya'kûb'daki hüzn ü melâl / Gâh bedr olam gâhî hilâl gökte meh-i tâbân benem” beytindeki “hüsn” ile “hüzn” ve “cemâl” ile “melâl” kelimeleri arasında tarsî; Cevdet Paşa'nın, “Safâ verir bize yâr etse pür itâb hitâb / Ki telh olunca eder tab'ı neş'e-yâb şarâb” beyti de bizzat kendisince lüzûm-ı mâ lâ yelzeme örnek olarak gösterilmiştir.

Türk edebiyatında seci uygulamasına mensur yazı dilinde (inşâ) ve resmî yazışmalarda daha önemle yer verildiği açık olmakla birlikte bazı örneklerin konuşma diline de girdiği görülmektedir. Türk hitabet sanatının en eski belgesi kabul edilen Orhon yazıtlarında ve konuşma dilinin örneklerini içine alan Dede Korkut hikâyelerinde bu husus dikkat çekmektedir. Vaaz ve hutbe gibi dinî konuşmaları da içine alan hitabet sahası seciin en etkili olduğu alandır. Nitekim günümüze intikal etmiş metinlerde bu özellik açıkça görülmekte, çoğu Arapça kaleme alınmış vaaz ve hutbe mecmualarında bu tarz örnekler bulunmaktadır. Bunların başlangıç kısımları, özellikle her hafta ele alınacak konulara göre değişen Arapça hutbe mukaddimeleri secii ifadenin en güzel örnekleridir. Cumhuriyet öncesinden başlayarak kısa-orta ve mukaddimeleriyle yavaş yavaş Türkçeleşen hutbe metinlerinde geleneksel secii ifadenin devam ettirildiği görülmektedir. Ahmet Hamdi Akseki'nin *Yeni Hutbelerim* adlı eseriyle (Ankara 1936) uzun yıllar Fâtih Camii hatipliği yapmış olan Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı'nın *Fâtih Minberinden Mü'minlere Hutbeler* adlı kitabı (I, İstanbul 1966; II, 1970) bu anlayışın güzel örneklerinin yer aldığı eserlerdir.

Secii ifade tarzı radyo konuşmalarında da sürdürülmüştür. İstanbul Radyosu'nda “Kahramanlar Geçiyor” başlıklı programlar hazırlayan Feridun Fazıl Tülbentçi'nin aynı adla kitap haline getirilen konuşmaları (İstanbul 1960-1964) bu özelliktedir. Kemal Edip Kürkçüoğlu da Ankara Radyosu'nda sunduğu dinî konuşmalarında yeni bir din dili geliştirme yolunda başarılı adımlar atarken secii ve âhenkli ifadenin günümüz insanının gönlüne ve kulağına hitap edecek güzel örneklerini ortaya koymuştur (*Radyoda Dinî ve Ahlâki Konuşmalar*, I-V, Ankara 1956).

Kelime gruplarında da rastlanan seciler daha çok atasözleri ve vecizelerde bir âhenk unsuru olarak yer almıştır. Bu ifadelerde seciin sağladığı âhenk unsuru ayrıca onların ezberlenmesini kolaylaştırmış-